

ЩОДО ПУБЛІЧНОГО ВРЯДУВАННЯ НА РІЗНИХ РІВНЯХ НА ТОТ, ДЕОКУПОВАНИХ, ПРИФРОНТОВИХ ТЕРИТОРІЯХ ПІСЛЯ ВОЄННОГО СТАНУ

Тези виступу Президента Центру антикризових досліджень д.е.н. Ярослава Жаліла на другому засіданні тематичної робочої групи проєкту «Координація та адвокація законодавчих рішень щодо організації публічної влади на тимчасово окупованих та прифронтових територіях України» 16 жовтня 2026 р.

Диференціація режимів врядування на різних поствоєнних територіях об'єктивно обумовлена як принципово різними впливами війни, так і різними можливостями для відновлення.

Для територій із значним руйнуванням, а отже – великою мірою знелюднених, має бути визначено спеціальний статус обласного підпорядкування. Недоцільно «вішати» їх на сусідні громади шляхом укрупнення. Зміни адміністративно-територіальної структури на територіях із значним руйнуванням має бути заморожено на певний перехідний період (принаймні декілька років).

Спеціальний статус, зокрема, дозволить впроваджувати спеціальні правові (для безпеки) та економічні (для приваблення виробництва) режими. Проте створення пільгових спеціальних зон доцільне лише у разі низьких безпекових ризиків, за яких можливий активний розвиток підприємництва. Інакше матимемо односторонню ресурсну експлуатацію цих територій. Водночас відновлення базової інфраструктури та забезпечення ключових публічних послуг для мешканців – критично необхідне як передумова відновлення.

Для деокупованих та прифронтових громад збереження військових (військово-цивільних) адміністрацій доцільне до того моменту, як буде створено умови та проведено повноцінні місцеві вибори. Перехідний період для деяких громад може тривати не один рік.

Разом з тим, безпекові функції, навіть для громад з ВА/ВЦА, варто максимально перенести на районний рівень. Це дозволить здійснювати спеціальні оборонні функції влади навіть у громадах з діючими ОМС, тим більше – не на прифронтових територіях, якщо це потрібно. Виконання громадами делегованих їм базових оборонно-безпекових функцій (насамперед щодо захисту населення) має 100-відсотково фінансуватися з держбюджету, так само як і спеціальні безпекові заходи, які забезпечуються районом.

Для громад з ВА/ВЦА має бути чітко визначено інструментарій залучення громади до управління через механізми дорадчої демократії. У т.ч. нормативно визначено обов'язки начальника ВА/ВЦА щодо впровадження та застосування цих механізмів, питання, які не може бути вирішено без офіційно проведеного погодження з дорадчими органами від громади, заходи щодо підготовки до відновлення ОМС.

Окрема тема – ВА/ВЦА для територій, які, ймовірно, залишатимуться у статусі тимчасово окупованих. Враховуючи, що Україна, за будь-яких умов, не піде на політичне визнання втрати цих територій, щодо них та їхніх мешканців має проводитися послідовна, прозора та інституційно забезпечена політика.

Тому оптимальним є збереження інституту ВА для тимчасово окупованих громад з уточненням їхніх функцій. Під ці функції має бути визначено формат цих інституцій та адекватне фінансування. Не можна підходити до забезпечення роботи ВА ТОТ лише з позицій бюджетного раціоналізму – вони є важливим інструментом політики ідентичності та згуртованості, довіри до української влади людей, які перебувають на ТОТ.

Для ВА ТОТ особливо важливе забезпечення відповідних інститутів дорадчої демократії – це забезпечить згуртованість віртуальної громади, не всі члени якої є територіально зосередженими. Разом з тим, не можна «прив'язувати» членів таких громад – у разі зацікавленості, вони повинні мати можливість приєднатися до громад свого теперішнього перебування з гарантуванням усього пакету публічних послуг.

Має бути суттєво посилено та систематизовано стратегію комунікацій ВА ТОТ: з ВПО своєї громади, людьми, які залишилися на ТОТ, членами громади, які виїхали з кордон (перспектива повернення), широким колом громадян – для роз'яснення сутності та завдань ВА ТОТ, іншими ВА ТОТ – щодо обміну досвідом та поєднання зусиль.

Я.Жаліло